

Revolucija ili populizam: nasljeđe Huga Chaveza u Latinskoj Americi

Kozina, Domagoj

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:615188>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-02-26**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Domagoj Kozina

**REVOLUCIJA ILI POPULIZAM: NASLJEĐE HUGA
CHAVEZA U LATINSKOJ AMERICI**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Domagoj Kozina

**REVOLUCIJA ILI POPULIZAM: NASLJEĐE HUGA
CHAVEZA U LATINSKOJ AMERICI**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Lidija Kos-Stanišić

Student: Domagoj Kozina

Zagreb, 2019.

Izjavljujem da sam diplomski rad „Revolucija ili populizam: Nasljeđe Huga Chaveza u Latinskoj Americi“, koji sam predao na ocjenu mentorici prof. dr. sc. Lidiji Kos-Stanišić, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Domagoj Kozina

Sažetak

Dolaskom Huga Chaveza na vlast u Venezueli došlo je do promjene na političkoj karti Latinske Amerike. Potpomognuta prihodima od prodaje nafte, Venezuela je počela širiti svoj utjecaj na zemlje regije suprotno interesima SAD-a te su slične stranke ljevice došle na vlast u mnogim zemljama regije. Takva situacija potrajala je dok Venezuela nije zapala u ekonomsku krizu i do smrti Huga Chaveza. Hugo Chavez nije doveo do revolucije u Latinskoj Americi, već je njegova vladavina bila čisti populizam koji se uspijevaio održati sve dok je bilo novca. Danas je Venezuela država u velikim ekonomskim problemima i kojoj prijete opasnost od promjene režima pod utjecajem SAD-a.

Ključne riječi: Hugo Chavez, Venezuela, revolucija, populizam, socijalizam, politička ljevica, Nicolas Maduro, kriza

Summary

When Hugo Chavez came to office in Venezuela there had been a change on the political landscape in Latin America. Aided by oil revenues, Venezuela began expanding its influence on the countries of the region opposite to the interests of the USA, and similar left wing parties rose to power in many countries of the region. The situation lasted up until Venezuela fell into an economic crisis and Hugo Chavez died. Hugo Chavez did not lead to a revolution in Latin America, but his ruling was pure populism which managed to survive until there was no money left. Today, Venezuela is a country in deep economic crisis and faces the danger of regime change under the influence of the USA.

Key words: Hugo Chavez, Venezuela, revolution, populism, socialism, political left, Nicolas Maduro, crisis

SADRŽAJ:

1. Uvod
2. Politička situacija u Latinskoj Americi prije Huga Chavez(a)
3. Dolazak Huga Chavez(a) na vlast u Venezueli
4. Utjecaj Venezuele na države Latinske Amerike
5. Suvremeni ljevičarski pokreti u Latinskoj Americi
6. Odnosi između SAD-a i Venezuele za vrijeme Huga Chavez(a)
7. Slabljenje Chavezove moći
8. Današnja politička situacija u Latinskoj Americi
9. Zaključak
10. Popis literature

1. Uvod

Ono na što će se ovaj diplomski rad usredotočiti jest rast popularnosti i dolazak na vlast stranaka političke ljevice u Latinskoj Americi početkom 21. stoljeća pod utjecajem uspjeha Huga Chaveza. Razlog za odabir ove teme jest činjenica da su Hugo Chavez i njegovi suradnici u drugim državama Latinske Amerike uvelike promijenili okolnosti u regiji što je dovelo do zaokreta u odnosu između Sjedinjenih Američkih Država i država Latinske Amerike. Političke sustave država regije u drugoj polovici 20. stoljeća obilježila je izrazita nestabilnost režima i česti državni udari. Međutim, u cijelom tom periodu su Sjedinjene Američke Države imale prilično stabilnu kontrolu nad čitavom regijom. Ta se kontrola i veliki utjecaj najviše očitovao u ekonomskoj sferi gdje su Sjedinjene Američke Države pokušale nametnuti liberalni kapitalizam čitavoj regiji. Političari većine država Latinske Amerike su se s time složili, ali dolaskom Huga Chaveza na vlast u Venezueli stvari su se promijenile. Otpor takvom sistemu, a i utjecaju Sjedinjenih Američkih Država sve je više rastao, a uskoro su se i druge države pridružile Venezueli i okrenule su se nekoj vrsti socijalizma. Takva je situacija bila na snazi sve dok je Venezuela bila na vrhuncu svoje ekonomske moći kada se utvrdilo da nije moguće ispuniti sve revolucionarne zamisli Huga Chaveza.

Cilj ovog rada jest prikazati uspon, vrhunac i pad onoga što neki vole nazivati ljevičarskom revolucijom u Latinskoj Americi. Pokušati ću prikazati kako su stavovi i ideje jednoga političara u jednoj državi Latinske Amerike prerasli u značajan regionalni fenomen te kako je to sve neslavno završilo.

Prvi dio ovog rada pokušati će pojasniti kakva je bila politička situacija u Latinskoj Americi prije dolaska Huga Chaveza na vlast u Venezueli. Zatim ću se pozabaviti samim dolaskom Chaveza na vlast i kakav je to utjecaj imalo na samu Venezuelu, ali i na druge države Latinske Amerike. Prikazati ću i u kojim su točno drugim državama Latinske Amerike na vlast došli slični pokreti i stranke kao i u Venezueli. Nadalje, osvrnuti ću se i na odnos država Latinske Amerike sa Sjedinjenim Američkim Državama, posebice na odnos između Georgea Busha i Huga Chaveza. Pri kraju ću pokušati analizirati koji su to uzroci doveli do slabljenja ekonomske moći, a samim time i utjecaja Venezuele u samoj Latinskoj Americi te se jesu li postojali određeni vanjski čimbenici koji su tome doprinjeli. Na kraju ću prikazati trenutnu političku situaciju u Latinskoj Americi i što se je po tom pitanju promijenilo u odnosu na situaciju od prije par godina kada je politička ljevica bila na vrhuncu svoje moći u regiji.

Ono što je glavno istraživačko pitanje ovog rada jest kako je došlo do rasta popularnosti ljevičarskih pokreta u Latinskoj Americi? Na koji su način na to utjecali Venezuela i Hugo Chavez? Što se dogodilo sa ljevičarskim pokretom nakon smrti Huga Chaveza?

Teza koju postavljam jest da je koristeći se populizmom i novcem Hugo Chavez , uz pomoć svojih saveznika, uspio uvjeriti stanovnike Venezuele i Latinske Amerike da je došlo vrijeme za novu revoluciju. Međutim, nakon pada ekonomske moći Venezuele i smrti Chaveza ta je revolucija zapala u krizu te je danas svima jasno da su ideje Huga Chaveza nastale na nestabilnim osnovama.

Naslov ovoga rada spominje dva pojma čije značenje bi trebalo malo bolje pojasniti. To su pojmovi revolucija i populizam. Pojam revolucija označava korjenit društveni prevrat gdje društvo naglo odbacuje dotadašnji odnos snaga te se stvaraju uvjeti za razvoj posve novih oblika društvenih, političkih i ekonomskih odnosa¹.

Populizam, s druge strane, je naziv za pokrete i ideologije koji svoju legitimnost izviru iz naroda. Suvremeni populistički pokreti izražavaju skepsu prema vladajućim elitama i predstavničkoj demokraciji uopće pa stoga često zagovaraju izravnu demokraciju putem referenduma². Razlika u značenju ova dva pojma može nam pomoći u donošenju zaključka o prirodi vladavine Huga Chaveza i nasljeđu koje je ostalo nakon njegove vladavine.

¹ <http://www.columbia.edu/cu/weai/exeas/asian-revolutions/pdf/what-is-revolution.pdf>

² https://brill.com/view/journals/popu/2/1/article-p79_6.xml?lang=en

2. Politička situacija u Latinskoj Americi prije Huga Chaveza

Iako je u 19. stoljeću, kao dio španjolskog carstva Venezuela bila strateški nevažno područje, kasnije se ispostavilo da će diktirati pravila i postavljati trendove u koje će se kasnije ugledati i ostale države te regije. Područje je bilo opustošeno ratom za nezavisnost od 1810. godine do 1823. godine. Povod je bila francuska invazija Španjolske u sklopu Napoleonovih ratova, koja je dovela do značajnih političkih nestabilnosti u Europi. Tijekom rata došlo je do čak tri pokušaja proglašenja republike, od kojih je svaki propao. Venezuela postaje samostalna država 1821. godine, nakon rata za neovisnost i pod vodstvom Simóna Bolívara (van der Velden, 2009).

Politički život Venezuele u 19. i ranom 20. stoljeću obilježili su nestabilnost, žestoka borba za vlast i diktature. Diktatorski vladar Juan Vicente Gómez uzurpirao je 1908. vlast liberalnih i konzervativnih kaudilja (caudillos).³ Za njegove vladavine Venezuela postaje izuzetno bogata zemlja jer su otkrivena bogata nalazišta nafte koja Venezueli otvaraju vrata na političkoj sceni. Nakon nezavisnosti na početku 19-og stoljeća, nije se mnogo promijenilo za većinu Venezuelanaca u usporedbi s prethodnom španjolskom kolonijalnom vladavinom. Zemlja koja se oslanjala na poljoprivredu sada je postala jedna od vodećih proizvođača i izvoznika nafte. Tradicionalna elita je izgubila moć zbog ove gospodarske promjene, a glavna gospodarska moć bila je u samoj državi. Tko je kontrolirao vladu, kontrolirao je naftu, a time i ekonomiju i zemlju. Dolaskom „crnog zlata“ formirale su se vladajuće elite koje su uzrokovale osnivanje *demokratske akcije* (AD),⁴ koja je 1945. urotom mladih časnika izvršila uspješni vojni udar, nakon kojeg je državu prepustila upravljanju AD-u. Vladavina AD-a, poznata pod nazivom *trienio*, predstavljala je prvi ozbiljan pokušaj transformiranja ekonomske i socijalne strukture Venezuele. Za vrijeme vladavine AD-a osnovani su COPEI (Comite de Organizacion Politica Electoral Independiente) i lijevo orijentirani URD (Union Republica Democratica), uvedene su brojne reforme, a među značajnijima je opće pravo glasa za starije od 18 godina. Iako je upravljanje državom prepustila AD-u, vojska je 1948. ponovno intervenirala, raspustila Kongres, opozvala reforme te je general Marcos Perez Jimenez proglašen predsjednikom i apsolutnim vladarom Venezuele, a sve radi ignoriranja opozicije vladajuće elite. 1953. godine

³Tip vođe koji ima vojnu i političku moć <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199766581/obo-9780199766581-0141.xml>

⁴Accion Democratica (AD) osnovana je 1941. Cilj joj je bio dovesti u pitanje imperijalističku politiku stranih naftnih tvrtki kako bi Venezuela od nafte dobila značajnije prihode koji bi se koristili za modernizaciju i diverzifikaciju privrede te poboljšanja životnih uvjeta stanovništva. Kako bi to bilo ostvarivo, AD se zauzimao za opće pravo glasa i izravne izbore za predsjednika države (Hellinger, 2006: 475)

samoprolašeni Perez Jimenez provodi autoritarnu politiku s primjesama populizma. Takav način vladavine na vidljivo izbacuje korupciju i ekonomske probleme te u strahu od radikalnih reakcija masa, vojska ga je 1958. godine prisilila da odstupi s vlasti. Zastarjeli vojni režim ujedinio je civilne političare te se iste godine raskida s vojnim kaudiljizmom i uspijeva institucionalizirati demokracija. Poučena greškama trienia, demokratska se preobrazba temeljila na ograničavanju političkih programa, konsenzusu elita, kontroliranjem participacije te isključivanjem revolucionarne ljevice. Time je započela demokratska preobrazba zemlje koja je dovela do konačnog povlačenja vojske iz političkog života 1958. godine (van der Velden, 2009).

Inozemne tvrtke bile su zadužene za većinu proizvodnje nafte do svoje nacionalizacije 1974. Otkriće nafte dovelo je i do takozvane "Nizozemske bolesti" jer industrijalizacija i diverzifikacija gospodarstva nikada nisu bili ostvareni. Stoga se svi ostali gospodarski sektori (uglavnom poljoprivreda) nisu uspjeli razviti, što je dovelo do masovne urbanizacije i niza novih problema. Venezuela je postala druga zemlja po urbanizaciji u Latinskoj Americi, dok je uvoz napravio Venezuelu jedinom neto uvoznikom hrane u regiji. Nakon razdoblja vojne vladavine demokracija je obnovljena 1958. godine potpisivanjem Pakta Punto Fijo između tri najveće stranke u tom trenutku, socijaldemokratske Acción Democratica (AD), Companhia Paranaense de Energia, (COPEL) i ljevičarske Unión Republicana Democratica (URD). Potonja će se uskoro raspustiti pa ostaju samo AD i COPEI na snazi. Razlozi sklopljenog pakta između AD i COPEI bili su dijeljenje vlasti i isključivanje drugih (uglavnom lijevo radikalnih stranaka) kako bi se zajamčila politička stabilnost. AD i COPEI bili su usko povezani s glavnim biznisom, vojskom i crkvom. Želeći onemogućiti potencijalnu opoziciju, regijom su vladale stabilne dvostranačke autoritarne vlade. Venezuela je bila dokaz da demokracija može funkcionirati u krugovima društva, nestranačkim udruženjima, vojsci i privatnom sektoru (Kos-Stanišić, 2013).

Kako bi zaštitila nacionalno bogatstvo, Venezuela postaje osnivačica Organizacije zemalja izvoznica nafte (OPEC). Sedamdesetih godina 20. stoljeća, Arapi dodatno Venezueli čine uslugu naftnim embargom te se prihodi država izvoznica nafte povećavaju. To razdoblje u Venezueli je poznato kao "*Tan barato, dame dos*" (Tako jeftino, dajte dva komada). Unatoč svim problemima na koje je Venezuela naišla nakon otkrića nafte, dva desetljeća između 1958. godine i 1978. godine bile su apsolutno najbolje godine i mnogi političari su se čak usudili tvrditi da će Venezuela uskoro biti među bogatim svjetskim zemljama. Kako bi opstali visoki prihodi, država osniva tvrtku PDVSA s godišnjim prihodom oko deset milijardi dolara (Kos-Stanišić, 2013). U tim je godinama raspodjela dohotka poboljšana, a mnogi socijalni pokazatelji

u obrazovanju i zdravstvu, kao i očekivani životni vijek pokazali su stalan napredak. Država je distribuirala bogatstvo zahvaljujući prihodima od nafte iako su politička elita i političke stranke kontrolirali ovo bogatstvo. Uvjerena u dugoročni trend bogaćenja, vlada razvija planove radi čijeg se financiranja dodatno zadužuje kod stranih kreditora. Kako se trend nije nastavio, cijena nafte je pala kroz godine i Venezuela se morala suočiti s teškim ekonomskim stanjem i dugovima. Kao što je Gregory Wilpert oštro izjavio da je odanost sistemu bila je u suštini kupljena s teškom gotovinom, a ne zasluženim političkim uvjerenjem, pa kada je ponestalo novca, tako je ponestalo i odanosti. "loyalty to the system had been essentially bought with hard cash rather than earned through political persuasion, so when the money ran out, so did the loyalty" (Wilpert, 2007: 13).

Kada je predsjednik Herrera 1979. stigao u predsjedničku palaču, naslijedio je zemlju s dugom od 11 milijardi dolara, koji je u pet godina povećao na 30. Zlatno doba Venezuele službeno je završilo 18. veljače 1983.⁵, a radi enormnih dugova devalvirala je nacionalna valuta. Snažni porast siromaštva i nesposobnosti državnih institucija da žive u skladu s mogućnostima koja ne bi izudarala džepove siromašnih, ali i srednje klase, iznenada je dovela do "isključenosti, segregacije i rascjepkanosti" te obmanjivanja ne samo manjine, već većine stanovništva. Postojao je veliki jaz između onoga što je Bonfil Batalla nazvao "imaginarna Venezuela" - bogate elite i "duboke Venezuele" - velike većine građana. Nakon zlatnog doba Venezuela je postala nestabilan, rascjepkan, višestranački sustav (van der Velden, 2009).

Unatoč svim gospodarskim problemima, Herrerove političke stranke uspjele su ostati na vlasti tijekom 1980-ih. Tijekom ovog desetljeća AD i COPEI su se udaljili od njihovih ideoloških baza i gotovo se prestale razlikovati.

Glavni politički akter Carlos Perez, unatoč neodobravanju svoje stranke AD, počinje provoditi neoliberalne reforme kojima je dodatno pogoršao životne uvjete i potaknuo građane Venezuele na demonstracije i proteste. Kaos i nemire dodatno pogoršava elita na vlasti koja neodgovorno troši novac i ne sankcionira korupciju. Takva situacija dovela je do političke decentralizacije i vodila kolapsu vodećih političkih stranaka AD-a i COPEI-a. To je predstavljalo krah dvovlašća *adcopeyana* (Kos-Stanišić, 2013).

Laka pobjeda Jaime Lusinčija na predsjedničkim izborima 1984. dovela ga je do pokretanja Comisión Presidencial para la reforma del Estado (COPRE), koji je usmjeren na reformu vlade

⁵ http://www.axisoflogic.com/artman/publish/Article_26069.shtml

i modernizaciju države. Korumpirani sudovi su reformirani, a inicirani su izbori gradonačelnika i guvernera, iako malo prekasno. Društvo koje je sve više karakterizirano socijalnim apartheidom u obliku teške gospodarske isključenosti i kulturnih nedostataka, institucionalne političke reforme mogle bi napraviti samo djelomičan i ograničen doprinos ka postizanju nacionalno integriranog političkog sustava. Carlos Andrés Pérezov drugi mandat 1989. godine ga je naveo na zanemarivanje svojih obećanja iz kampanje i uvođenje reformi strukturnih prilagodbi koje je sponzorirao MMF. Masovni rezovi budžeta doveli su do pada socijalnih ulaganja, a korumpirani korporativni sustav bio je poljuljan. 28. veljače 1989. godine proglašeno je alarmantno stanje i krenuli su masovni prosvjedi (takozvani Caracazo), što je dovelo do oštre represije od strane vlade (u obliku "anti-pobunjeničkog" plana Avila), ostavljajući stotine mrtvih. Dok su gospodarski pokazatelji signalizirali nekoliko dobrih rezultata, autoritarno predsjedništvo je bilo vrlo nepopularno. U veljači 1992. godine je pretrpjelo državni udar koji je na političku pozornicu izbacio prilično nepoznatog Huga Cháveza Fríasa. Pokušaj državnog udara ovog mladog poručnika je propao i zajedno s nekim drugim urotnicima je bio zatvoren. Stekao je nacionalnu važnost priznanjem poraza i preuzimanjem odgovornosti na nacionalnoj televiziji, što je bilo vrlo neobično za jednog venezuelanskog političara. Drugi pokušaj državnog udara, 27. studenog 1992., inicirali su drugi nezadovoljni članovi vojske. Vlada Carlosa Pereza je jako oslabila, a malo kasnije njegova stranka, AD, odobrila je glasovanje kako bi ga spriječila u korupciji. Bankarski se sustav srušio 1994. godine i više od 10 milijardi dolara je nestalo radi korupcije i lošeg upravljanja. Venezuelu je to koštalo oko 20 % BDP-a, ali nitko nije završio u zatvoru. Decentralizacija, "restrukturiranje" glavnog sustava CTV-a i privatizacija sektora električne energije i telekomunikacija, kao i nacionalne naftne tvrtka PDVSA, doveli su do niza štrajkova. Naknadni pregovori s vladom proizveli su nekoliko ustupaka. Međutim, početkom devedesetih stranački sustav je postao nepouzdan jer je prestao smišljati inovacije čime bi se uhvatio u koštac s krizom. Cijena nafte je pala, populacija je brzo rasla i godine pogrešnog upravljanja i neodgovornog pozajmljivanja novca dovele su do visokog javnog duga, pada BDP-a po stanovniku, povećanja nejednakosti i rasta Nuevos Pobres. Javni sektor porastao je s 6,7 % BDP-a u 1950 do 19,1% u 1971 i 24,4% u 1981. godini. Između 1979. i 1999. prihod po stanovniku smanjio se za 27%, a stvarne industrijske plaće 1996. godine su bile manje od 40% onih 1980. godine. Plaće poslodavaca, stručnjaka, it tehničara, mikropoduzetnika, formalnih i neformalnih radnika i domaćih službenika smanjile su se za prosječno više od 50% između 1981. i 1997. godine. Siromaštvo se povećalo sa 17% utjecaja na stanovništvo 1980. do

zapanjujućih 65% 1996. godine (van der Velden, 2009). Pad prihoda od nafte uzrokovao je velike probleme za klijentelistički sustav, koji se naposljetku nije mogao održati.

Cijela situacija rezultirala je izvršenjem tri državna udara, od kojih je uspio samo tzv. udar civilnog društva, odnosno treći. Tim udarom 1993. godine Carlos Perez je opozvan, a na vlast dolazi Rafael Caldero. On otvara novo poglavlje venezuelanske demokracije koja u prvi plan stavlja prezidencijalizam, pojačano značenje ureda predsjednika. To je rezultiralo masovnim demonstracijama i štrajkovima (Kos-Stanišić, 2013).

3. Dolazak Huga Chaveza na vlast

Narod, izranjavan političkim previranjima, lažnim obećanjima i siromaštvom 1999. godine izabire karizmatičnog urotnika Huga Chaveza za predsjednika u kojem vidi spas. U zemlji koju trese kriza, gdje tešku političku situaciju dodatno pogoršava rastrošna elita i korupcija, Chavez obećava poboljšanje životnih uvjeta, rješavanje problema korumpiranih političara koje je optuživao da uzimaju od naroda i trpaju u vlastiti džep (Hood Robin)⁶, te bolju socijalnu politiku u svakom pogledu. Narod ga je doživljavao kao spasitelja (*salvador de la patria*).

Hugo Chavez je bio čovjek iz naroda koji se okrenuo izravnoj referendumskoj demokraciji, što znači da su građani „izravno“ komunicirali s predsjednikom i oblikovali državnu politiku bez uplitanja zakona i političkih stranaka. On je odlučio raskinuti s dotadašnjim modelom vladavine, odbacio je predstavničku demokraciju i okrenuo se izravnoj referendumskoj demokraciji koju su ovacijama podržali i građani (Kos-Stanišić, 2013). Chavez je bio pristaša novih pravila koja su garantirala raskid s prošlošću i novo zlatno doba Venezuele. S obzirom na to da ga je narod volio, imao je odriješene ruke u promjenama Ustava i provođenju reformi koje se nikako nisu svidjele Sjedinjenim Američkim Državama. Dolaskom na vlast Huga Chaveza, dobri odnosi sa SAD-om su ipak narušeni, jer je oštro kritizirao njihovu vanjsku politiku i osuđivao američki imperijalizam. Time je sve neprijatelje SAD-a okupio kao saveznike (Kuba, Rusija, Iran, Sirija). Ipak, Sjedinjene Američke Države i dalje ostaju jedan od najvećih kupaca venezuelanske nafte. Uspio je ponovno vojsku dovesti na političku scenu. Sve njegove reforme bile su veoma popularne, ali su se negativno odražavale na civilno-vojne odnose. Budući da su vodile k militarizaciji vlasti, održan je referendum 2004. godine na kojem se odlučivalo o političkoj sudbini Huga Chaveza. Građani su ipak odlučili da ostane na vlasti, te pozdravljali njegovu politiku i bolivarsku revoluciju koja je rezultirala i promjenom imena države – Republica Bolivariana de Venezuela. Hugo Chavez, zajedno sa svojim pristašama (čavistima), imao je kompletan monopol nad državnim institucijama od 2004. do 2008. godine (Kos-Stanišić, 2013).

⁶Hood Robin označava osobu koja krade od naroda i trpa u vlastiti džep, L. K. Stanišić, Venezuela nakon Chaveza, str. 55, Wiarda i Kline, 2001:178

4. Utjecaj Venezuele na države Latinske Amerike

Latinoamerikanci, generalno nezadovoljni svojim politikama unutar država, vidno osiromašeni i siti povećanja nejednakosti, okreću se Chavezovom receptu politike. Nakon dvadeset godina života pod direktivom washingtonskog konsenzusa⁷ i neoliberalnih politika odlučili su stati na kraj lošim odlukama i dati šansu lijevim strujama. Cilj nove ljevice bio je postići jednakost i transformirati politiku tako da država bude glavni instrument preoblikovanja društva i privrede. Deliberativnom⁸ politikom željelo se postići ono što godinama nije uspijevalo desnici, što je narod bacalo na koljena i sve dublje u dugove i siromaštvo. Kako bi u svoje redove doveli što više pristaša i sljedbenika, radikalni ljevičari, po uzoru na Chaveza, konstantno su se sukobljavali s vladom SAD-a, medijima te općenito sa svim političkim suparnicima. Iako je njegova politika učinila goleme pomake na političkoj sceni Latinske Amerike, bila je sve samo ne perspektivna i demokratska. Njegova "ljevice" je loša, radikalna i populistička ljevice koja dovodi u pitanje neoliberalizam i globalizaciju (Kos-Stanišić, 2013). Upravo takva "loša ljevice" može postati plodno tlo samo u lošim politikama i na lošem tlu država koje nemaju stabilni stranački sustav. Tako je Venezuela postala uzorom Boliviji i predsjedniku Evu Moralesu, Ekvadoru i Rafaelu Correi, Nikaragvi i Danielu Ortegi. "Chavezova ljevice" je u svim tim državama došla na vlast te prouzročila jedino što je i mogla: procvat korupcije, nestabilnost i neefikasnost te konstantna previranja. Jedino što je održavalo prividnu stabilnost i maskiralo goruće probleme unutar tih država bila je činjenica da posjeduju bogate izvore nafte i zemnog plina (Kos-Stanišić, 2013). Venezuela se također financirala isključivo naftom, koja je unatoč oštroj osudi američke imperijalističke politike ipak tekla u smjeru Sjedinjenih Američkih Država (Venezuela je četvrti najveći opskrbljivač SAD-a naftom). I ostale države, ne primjećujući da si rade veliku štetu, trgovale su samo s jednim izvorom energije (npr. Politika Eva Moralesa u Boliviji i njegov koncept razvoja iz prošlosti gdje politiku ponovno zasniva na prihodima dobivenim izvozom jednog proizvoda, a to je u ovom slučaju zemni plin). Kompletna privreda u Venezueli odvijala se prema zamislima Chaveza, a to znači da je država implementirala anti poduzetničku regulativu, vlasnik je ključnih privrednih sektora, troši više nego što zarađuje te inflacija iznosi 31 % godišnje. Država kontrolira i cijene, što dovodi do smanjenja količine potrošačkih dobara. Glavni as u rukavu Huga Chaveza je nafta, zahvaljujući cijeni na svjetskom tržištu (početkom njegove vladavine cijena jednog barela nafte bila oko 10

⁷ <https://www.intelligenteconomist.com/washington-consensus/>

⁸ <https://politika.com/deliberativna-demokracija-demokratski-iskorak-ili-mlacenje-prazne-slame>

dolara, 2008. iznosila je 145 dolara, a 2013. oko 100 dolara), on i dalje može biti široke ruke prema svojem glasačkom tijelu i saveznicima, koje tako kupuje i ušutkava. Državna naftna tvrtka PDVSA navikla je na poslovnu autonomiju i oštro se protivila Chávezovoj politici kojom je on od naftnih prihoda financirao sve svoje inozemne i domaće projekte. PDVSA je, ponukana Chavezovom samovoljom, pokušala izvršiti vojni udar i dvomjesečni štrajk. To nikako nije spriječilo Chaveza u njegovim zamislima već, dapače, rezultiralo je otpuštanjem 40 radnika i vodstva PDVSA-e te je novac i dalje usmjeravao u rješavanje socijalnih problema unutar Venezuele, a to su financiranja zdravstvenih usluga, obrazovanja, subvencioniranje stanova, nabava hrane, prijevoza i ostalih osnovnih životnih potreba svojih građana. Venezuela je time skočila na ljestvici država Latinske Amerike koje su napredovale u iskorjenjivanju siromaštva i smanjenju nejednakosti među građanima. Latinska Amerika je svjetska regija s najvećim polaritetom bogatstva i siromaštva, ali je zato Chavezova Venezuela bila država u kojoj je to najmanje bilo izraženo (Kos-Stanišić, 2013). Kako je financirana i izgradnja mnogobrojnih projekata i objekata koji nikada nisu profunkcionirali niti služili svrsi, procvala je korupcija, a uz nju i novi sloj problema povezanih s chavističkom politikom. Umjesto da prihvate strani novac i investicije, Vlada je odlučila s neprijateljskim tonom pristupiti strancima te kompletno sve povezano sa stranim kapitalom nacionalizirati. Tako je sve neiskorištene zemljoposjede, industriju, naftna nalazišta, banke, hotele i trgovine stavila pod vlastiti nadzor koji ništa od navedenog nije održavao niti u isto investirao. Korupcija je bila na vrhuncu, porasla je stopa kriminala (45 ubijenih na 100,000 st) (Kos-Stanišić, 2013: 53). Unatoč svim lošim referencama, Chavez nije prestao uživati povjerenje svojih glasača, koji su mu i dalje vjerovali i smatrali da je chavističko doba kud i kamo bolje od vremena vladavine višestranačke demokracije. Chavez je pokušao ostvariti davni Bolivarov san o ujedinjenoj Latinskoj Americi, ali je svojom politikom pridonio samo manjem osjećaju zajedništva u regiji. Čak ni osnivanje njegovih ljevičarski regionalnih organizacija za suradnju (ALBA⁹ i Petrocaribe¹⁰) mu nisu pridonijele u naumu jer su mu više služile kao mamac za stjecanje utjecaja nad drugim državama Latinske Amerike, nego za razvoj suradnje koju je isticao kao cilj. Iako im je služio kao dobar primjer i uzor u vlastitim politikama, Chavez je ostalim predsjednicima latinoameričkih država više služio kao promotor regije nego kao vođa. S odobravanjem i aplauzom su pozdravljali njegove poteze koji su, za njegove vladavine, Latinsku Ameriku uvelike učinili vidljivom na međunarodnoj sceni (Kos-Stanišić, 2013).

⁹ <https://albainfo.org/what-is-the-alba/>

¹⁰ <https://caricom.org/projects/detail/petrocaribe>

5. Suvremeni ljevičarski pokreti u Latinskoj Americi

Posljednja dva desetljeća u Latinskoj Americi obilježila su dva važna i paralelna događaja, a to su porast značaja socijalnih pokreta i dolazak na vlast u brojnim zemalja stranaka lijeve i krajnje lijeve političke orijentacije. Društveni pokreti su se kretali od Argentine koja je uspjela srušiti tri vlade u razmaku od mjesec dana 2001. godine do autohtonih pokreta Ekvadora i Bolivije koji su bili ključni za rušenje pet vlada u dvjema zemljama u posljednjem desetljeću. Društveni pokreti Argentine, Brazila, Meksika, Kolumbije, Ekvadora i Bolivije nadopunjuju se diljem regije od strane bezbroj organizacija koje sudjeluju u brojnim pitanjima od prava na zemljište i prava žena do pitanja brige za okoliš. Pokreti su nastavak duge povijesti socijalnih pokreta u Latinskoj Americi koja se odupirala dominaciji kolonijalizma. Neo-kolonijalizam i domorodačka elita sudjelovali su u snažnim oblicima zajedničkog djelovanja koji su oživjeli političku borbu za gospodarsku i socijalnu pravdu kako bi se oduprli globalizaciji. Oni su također nastavili razvijati sve šire varijante borbe protiv spornih problema koji zahvaćaju svaku od zemalja i sve snažnije i dinamičnije oblike participativne demokracije.

Protjeklo desetljeće također je svjedočilo izbornom trijumfu brojnih političkih stranaka i koalicija lijevice i krajnje lijevice. Trend je započeo s izborom Huga Cháveza u Venezueli 1998. godine. Chávez je promijenio Ustav, stvorio mehanizme političkog sudjelovanja i pristup uslugama za druge marginalizirane stanovnike država u regiji kao i vlastitih državljana.

Brojne znanstvene studije su se usredotočile na razvoj lijevice u Latinskoj Americi. Jedne pokazuju da se ljevica dijeli na "dobru" ljevicu, koja samo želi umjerene promjene i može surađivati sa Sjedinjenim Američkim Državama i "lošu", ljevicu koja je preusko vezana za populističku tradiciju u Latinskoj Americi i ne bi se tako lako mogla uskladiti s liberalnom ljevicom što je potvrdila i većina birača. Liberalnom ljevicom se omogućuje uzastopni reizbor predsjednika, te mu se daju velike ovlasti tako da može raspustiti Kongres i ograničavati slobodu medija, ukinuti samostalnost središnje banke, a državi se osigurava veća kontrola nad strateškim privrednim sektorima kao što su to nafta, rudarstvo, telekomunikacije i vodoprivreda (Kos-Stanišić, 2011). Rafael Correa je primjerice povećao državne intervencije u privredi, osobito u naftnoj industriji, prisilio je strane tvrtke da sklope nove ugovore čime je znatno povećao državne prihode od nafte. Stoga je Correina vlada mogla povećati izdvajanje sredstava za socijalne programe. Radikalna ljevica promijenila je i međunarodnu ekonomsku politiku Ekvadora glede stranih dugova prijeteci da će obustaviti njihovu otplatu. Correina politika je

bila vrlo uspješna jer je u strahu da će vlada prijetnje zaista i ostvariti, Ekvador uspio otplatiti neke kredite po znatno sniženim iznosima tako da je platio samo 40 posto od stvarnih dugovanja. Correa je odbacio sporazum o slobodnoj trgovini sa SAD-om. U ljeto 2009. Ekvador je postao član Chavezove ALBA-e, organizacije čiji su članovi sve latinskoameričke države kojima vlada radikalna ljevica. Ipak, Correina politika imala je pozitivne, ali i negativne rezultate kao što su polarizacija društva, smanjena horizontalna odgovornost, ugrožena sloboda medija i sloboda govora. Pozitivno je pak to je što je uspio mobilizirati siromašne slojeve društva koji su dotad bili isključeni iz politike. Nikaragva je još jedan od primjera radikalne ljevice na tlu Latinske Amerike (Kos-Stanišić, 2011). Daniel Ortega došao je na vlast početkom 2007. godine i prihvatio je politiku i politički stil radikalne ljevice. Premda nije odmah izvršio ključne institucionalne reforme, Ortega je centralizirao moć u svojim rukama, a Ustavni sud mu je krajem 2009. godine omogućio još jedan uzastopni mandat. Ortegina socijalna politika u skladu je s politikom radikalne ljevice. Ukinuo je školarine, uz pomoć Kube izradio je programe iskorjenjivanja nepismenosti, proširio je poljoprivredne kooperative, a uz pomoć Venezuele stvorio je program borbe protiv siromaštva. Proširio je političku participaciju siromašnih građana tako što je osnovao vijeća građana koja nadgledaju socijalne programe i raspodjelu vladine pomoći na lokalnim razinama, iako vijeća ne djeluju dovoljno transparentno. No Ortegina ekonomska politika nije radikalna nego umjerena. Premda je vladina retorika protukapitalistička, Nikaragva je otvorena stranoj trgovini i investicijama. Potpisala je i sporazum o slobodnoj trgovini sa SAD-om i državama Srednje Amerike. Ortega je potpisao sporazum i s MMF-om i prihvatio njihove uvjete štednje. Istodobno je sklopio ekonomski savez s Venezuelom i učlanio Nikaragvu u ALBA-u. Iako je situacija u zemlji bolja nego ikad i narod je načelno zadovoljniji političkom situacijom, Ortegina popularnost nije ni blizu onoj koju uživa Chavez u Venezueli ili Correa u Ekvadoru (Kos-Stanišić, 2011). Poseban slučaj ljevice predstavljala je ipak Argentina za koju se ne može točno odrediti je li pripadala taboru radikala ili taboru umjerene ljevice, ili je pak politika bračnog para Kirchner-Fernandez negdje na sredini između ta dva tabora. Pritom je upitno pripadaju li oni uopće ljevici, s obzirom na to da dolaze iz peronističke stranke koja pripada catch-all populističkom pokretu centra i desnog centra (Kos-Stanišić, 2011:5). Kako nema čist ideološki identitet, politika bračnog para Kirchner-Fernandez ima obilježja i umjerene i radikalne ljevice. Politički potezi u skladu su sa strategijom umjerene ljevice: očuvana je neovisnost sudstva, poštuju se građanska i politička prava, kao i sloboda medija, premda ima pritužbi da se ona ograničuje. Oboje su znali koristiti socijalnu mobilizaciju kako bi se obračunali s opozicijom, ali nisu proveli reforme koje bi im

omogućile da koncentriraju svu vlast. Ipak, kritičari ih optužuju da su koncentrirali svu ili makar preveliku moć u svojim rukama i da su skloni korupciji. Ekonomska i socijalna politika bračnog para Kirchner-Fernandez bliža je politici radikalne nego umjerene ljevice. Država je u velikoj mjeri intervenirala u privredu, te kontrolira cijene izvoznih proizvode, mesa, mlijeka, plina i struje za domaće tržište. Vlada je ponovno nacionalizirala neke tvrtke koje su devedesetih godina bile privatizirane, a osnovana je nova zrakoplovna i naftna tvrtka u državnom vlasništvu. Država je preuzela i privatne mirovinske fondove koji su osnovani 1994. Obje su administracije zahtijevale produljenje rokova za otplatu stranih dugovanja i smanjivanje iznosa dugova za 55 posto. Premda je politika bračnog para Kirchner-Fernandez imala pozitivnih rezultata, pojavljuju se i ozbiljni znakovi problema, te je zadovoljstvo građana funkcioniranjem demokracije znatno manje nego u prethodnom razdoblju (van der Velden, 2009).

Ljevica u Latinskoj Americi, u bilo kojem obliku, slabijem ili jačem, boljem ili lošijem, radikalnom ili umjerenom predstavlja politiku zasnovanu na općem nezadovoljstvu naroda, općenitoj lošoj socijalnoj slici društva, nedostatku pristojnih osnovnih uvjeta za život te generalnim nezadovoljstvom naroda s funkcioniranjem demokracije. Budućnost radikalne ljevice kao i nastojanje da se sva politička moć manifestira kroz ruke predsjednika, na dugoročno je osuđena na propast. Niti jedna politika zasnovana na tolikoj polarizaciji i orijentaciji ka samo jednom resursu, od kojeg se ubire novac, ne može opstati. Manjak novca za financiranje kojekakvih projekata kao i socijalnih programa, subvencija i ostalih olakšica počinje opadati baš kao i zadovoljstvo naroda vladavinom ljevice (Kos-Stanišić, 2011). Kao rezultat nezadovoljstva neminovno je pretpostaviti da je pitanje vremena kada će se povijest ponoviti i na scenu ponovno izbaciti aktere desnice.

6. Odnosi između SAD-a i Venezuele za vrijeme Huga Chaveza

Završetkom Hladnog rata, jedini tko je predstavljao prijatnju SAD-u je bila Kuba. Venezuela im nije bila jedna od zemalja za koje su se brinuli zato što su se sve zemlje Latinske Amerike držale washingtonskog konsenzusa. Međutim, dolaskom Huga Chaveza na vlast, stvari su se počele mijenjati na gore. Na početku nije bilo problema jer su veze između te dvije zemlje bile veoma dobre radi trgovine naftom. Osim povremenih manjih incidenata između Clintonove administracije i Chavezove vlade, odnosi tih dviju zemalja bili su korektni (van der Velden, 2009). Chavez se na međunarodnoj pozornici isprofilirao kao verbalno veliki protivnik SAD-a i njegovog kapitalizma i imperijalizma (koji mu nisu smetali da tom istom SAD-u prodaje goleme količine nafte). Svoje interese imala je i Rusija a nešto manje i Kina. Samo ugovoreni vojni poslovi bili su vrijedni oko 11 milijardi dolara, a ne smije se zaboraviti ni na razgranate poslovne interese ogromnog ruskog naftnog diva Rosnjefta. Venezuela je itekako postala geopolitičko bojište supersila što joj svakako ne prognozira svijetlu a ni mirnu budućnost.

Sve je počelo dolaskom na vlast socijalista Huga Chaveza 1999. godine. U to doba on je bio nova nada Latinske Amerike (još jedna u nizu ljevičarskih) i njegova pobjeda i vladanje Venezuelom imali su znatan utjecaj na Južnu Ameriku i širenje ljevičarskih vladavina kontinentom. Venezuela 1999 godine dobiva poprilična sredstva od NED-a¹¹, a politika SAD-a prema Venezueli nije bila usmjerena na opstanak demokracije, nego njezino potkopavanje (van der Velden, 2009). Manji incidenti karakteristični za to doba bili su uskraćivanje pomoći zbog prirodnih katastrofa i vize. Dolaskom Georgea Busha na vlast, stvari su se radikalno promijenile. Novi predsjednik Venezuele direktno se usprotivio prijedlozima FTAA¹², smatrajući da nisu dovoljno socijalni i humani. Paralelno s napadom SAD-a na Afganistan, Chavez je odbio produžiti pedeset godina star bilateralni vojni ugovor sa SAD-om. Također je naredio da se zatvore sve Američke vojne baze u zemlji. Hugo Chavez se otvoreno usprotivio ratu protiv terorizma (van der Velden, 2009:92). 2002 godine SAD je odmogao cijeloj situaciji s potporom pokušaju puča u Venezueli, što je rezultiralo potpunim krahom odnosa između dvije zemlje. Chavez je to odmah iskoristio kako bi pokrenuo kampanju protiv SAD-a. S dobrim priljevom novaca od nafte čije su cijene tad porasle, Venezuela je počela financirati i pomagati projekte koje su išli protiv američkih interesa. To su sve bili simbolični projekti koji nisu mogli

¹¹ <https://www.ned.org/>

¹² Free Trade Area of the Americas <https://www.thebalance.com/ftaa-agreement-member-countries-pros-and-cons-3305577>

nauditi SAD-u, ali ono što je privuklo pozornost Washingtona je bila činjenica kako je u Latinskoj Americi došlo do porasta popularnosti predsjednika s lijeve strane političkog spektra. Zamrznuti odnosi SAD-a i Venezuele predstavljali su jasno odmicanje od prošlosti. Prije su se amerikanizirane elite u zemlji trudile održati prijateljski odnos između Latinske Amerike i SAD-a, a glavni grad koji bi za to bio zadužen je Caracas. Međutim, rasplet situacije u Latinskoj Americi istaknuo je jedinog pravog saveznika, na kojeg su se Sjedinjene Američke Države mogle osloniti, a to je bila Kolumbija. SAD se nije bojavao mogućeg ponovnog uzleta socijalizma, već se bojavao za svoje ekonomske i političke interese. Strah od nestabilnosti u regiji koja bi mogla potaknuti ostale zemlje da se odupiru SAD-u zabrinule su Washington. To bi značilo direktan udar na njihove poslovne interese u regiji, te bi njihova hegemonija bila pod velikim upitnikom. Vanjska politika SAD-a bila je veoma jednostavna. Nagrađivao se pokušaj razvoja demokracije, ali samo ako se dokazalo da to pomaže njihovim interesima. Za njih je demokracija značila stabilnu državu koja je okrenuta globalnom kapitalizmu (van der Velden, 2009). Međutim, sila kakve su Sjedinjene Američke Države često se zna zanijeti sa „promocijom demokracije.“ Najbolji primjer za to je Kolumbija. Kao jedini pravi njihov saveznik, primila je nevjerojatnih 5 milijardi dolara pomoći u razdoblju od 10 godina¹³. Čak 37 tisuća njihovih ljudi bilo je unovačeno, dok je Venezuela doživjela nagli pad u treningu vojnika od kad je Chavez došao na vlast. U narednim godinama obrambeni zakoni SAD-a su izmijenjeni u korist Kolumbije i ostalih latinoameričkih zemalja kako bi bili spremni za borbu protiv kriminala i narko kartela koji su predstavljali prijetnju (van der Velden, 2009). Kada se situacija sagleda s geopolitičke strane, Venezuela je jako važna Sjedinjenim Američkim Državama. Strateški je pozicionirana na Karibima te posjeduje velike rezerve plina i nafte. Ipak, Venezuela je davala potporu Kubi koja je u sukobu sa SAD-om. Ono što je najviše smetalo na političkoj pozornici je Chavezova vlada koja je davala potporu Kubi da se ponovno priključi OAS-u¹⁴, brojne kritike Venezuele na američku politiku za rat protiv droge, pregovori s FARC-om, zabrane prelijetanja američkih zrakoplova preko teritorija Venezuele, dijalog između Sjevera i Juga oko vanjskog duga te američke osude da Venezuela pomaže kolumbijskim gerilcima u dobivanju azila. Na tim točkama je počivao glavni problem između tih dviju zemalja. Američki predsjednik George Bush i njegova administracija su za Venezuelu rekli kako je to „poludemokratski“ režim, veoma sličan kubanskom, koji je sposoban izvesti revoluciju prema ostalim zemljama, a s vrlo malo ili ništa dokaza koji bi potvrdili demokraciju koju provodi

¹³ <https://www.foreignassistance.gov/explore/country/Colombia>

¹⁴ <http://www.oas.org/en/>

Washington na globalnoj, regionalnoj i subregionalnoj razini. Ono što su SAD vidjele, kada se spominje Venezuela, je činjenica da oni traže svjetski poredak u kojem je moć SAD-a nikakva, tj promoviraju režim koji zahtjeva i ima nedemokratske karakteristike, smanjuje ljudska prava te se udružuje sa zemljama koje se direktno kose sa SAD-om te samim time predstavljaju prijetnju. Nekoliko američkih senatora je optužilo Huga Chaveza da se upliće u poslove ostalih zemalja na tom području, iako su to isto radile i SAD, samo što očito nisu prihvaćale Venezuelu kao konkurenciju (van der Velden, 2009). Venezuelansko uplitanje u unutarnju politiku drugih zemalja na tom području nije predstavljalo ništa neobično. Te zemlje su godinama bile saveznici te je uplitanje značilo povezanost sa hiper aktivizmom vlade koja je samo pokušavala izbaciti iz takta svoje protivnike i prisloniti im leđa na zid. Monroeova doktrina je još uvijek bila na vlasti u Latinskoj Americi. 2005. godine je državna tajnica SAD-a Condoleezza Rice izjavila kako je Venezuela predvodnik Latinoameričke osovine zla¹⁵, te da zajedno s Kubom tvori prijetnju za SAD, dok je Donald Rumsfeld izjavio za Chaveza kako predstavlja negativnu silu na tome području. Glavni savjetnik predsjednika Busha za Latinsku Ameriku Otto Reich je napisao članak o „dva zla Latinske Amerike“, referirajući se na Kubu i Venezuelu. Njegov nasljednik Roger Noriega rekao je kako ne shvaća bijes Latinoamerikanaca na tom području protiv Amerike te im je poručio kako bi žurno trebali početi rješavati svoje rastuće i nagomilane probleme (van der Velden, 2009:94). Nadodao je kako bitne stavke i prepreke u razvoju nemaju nikakve veze sa Sjedinjenim Američkim Državama. Amerikanci su počeli provocirati Venezuelu slanjem vojnih aviona u njihov zračni prostor izvlačeći se na probleme s navigacijom. Također je reaktivirana američka četvrta flota koja je bila mirna od 1942. godine. Sve to je samo potaknulo Huga Chaveza na još čvršću retoriku protiv SAD-a.

Sjedinjene Američke Države su se nastavile uplitati u venezuelanske unutarnje poslove. Mnoga istraživanja su pokazala kako je upravo SAD potpomagao opoziciji u Venezueli kroz mnoge kanale ali najviše kroz zakone o slobodi medija. Kasnije je ta situacija i uplitanje dovela do puča u zemlji. Pokazalo se kako su im većinom potpomagale nevladine udruge kao što su Internacionalni republikanski institut, Američki centar za internacionalnu poslovnu solidarnost, Nacionalni demokratski institut za internacionalne poslove... Velika je “kvaka” bila u tome da Kongres nije mogao kontrolirati odakle taj novac dolazi i kamo točno ide. U ovome slučaju, pomoć je dolazila pod krinkom poticanja civilnog društva. Jedna od tih udruga zvana NED (National Endowment for Democracy) osnovana je za vrijeme Hladnog rata. Poznata je po

¹⁵ <https://www.voltairenet.org/article124409.html>

neokonzervativnoj agendi te baš i nije najjasnije kako je baš ona podržava demokraciju ako se koristila kao moćno oružje u borbi protiv komunizma za vrijeme Hladnog rata (van der Velden, 2009). Potvrdio je to i bivši agent CIA-a koji je rekao kako ih nije bilo briga za demokraciju. Možda je to bilo samo mazanje očiju ili određeni skriveni interesi i zakulisne političke igre. Financiranja Venezuelanske opozicije su se nastavila i nakon puča 2002. godine kada je State Department odobrio nova sredstva NED-u, ponovno pod krinkom promocije demokracije (van der Velden, 2009:95). Međutim, ona su iskorištena u svrhu podmetanja i potkopavanja venezuelanske demokratski izabrane vlade. Naravno, isti ljudi koji su organizirali puč bili su zaduženi za taj zadatak. 2003. godine američka je vlada optužila Venezuelu da skriva kolumbijske pobunjenike te da ih dodatno treniraju na njihovom teritoriju. To se dogodilo baš za vrijeme kada su se prikupljali potpisi za referendum 2004¹⁶. Bila je to američka taktika potkopavanja Chaveza. Kroz taj referendum željeli su oblikovati javno mnijenje te stvoriti negativnu sliku o Hugu Chavezu (van der Velden, 2009). Taj referendum su nadzirale iste organizacije koje su bile umiješane u puč i potkopavanje, samo što su ovaj put službeno i neovisno nadzirali prikupljanje potpisa, unatoč tome što su neki sakupljači imali falsificirane podatke i kartice. SAD je brzo potkupio Kolumbiju novcem jer su smatrali kako će je moći iskoristiti u svoju korist kao i “uloženi novac”. Željeli su da se Kolumbija i njezina vlada suprotstave vladi Huga Chaveza. Novac je primarno iskorišten za potrebe vojske te su se podigle tenzije između Venezuele te Kolumbije, iako je na suprotnoj strani formalno stajao SAD. U narednim godinama Venezuela je izgubila mogućnost trgovine oružjem s SAD-om jer su smatrali kako se Hugo Chavez ne bori dovoljno dobro protiv trgovine drogom kao ni protiv terorizma.

Politika SAD-a prema Venezueli je u nekoliko točaka i u najmanju ruku kontradiktorna. Njezin pokušaj ostvarivanja demokracije doveo je do toga da su podržavali ljude koji su bili protiv trenutne vlade i predsjednika. Došlo je do toga da su čak i financijski potpomagali te ljude te su indirektno sudjelovali u ilegalnim pothvatima i neustavnim pokušajima puča te skidanja Huga Chaveza s vlasti. Unatoč neuspješnom pokušaju državnog udara, SAD je dodijelio azil i vizu vođi puča Pedru Carmoni. S druge strane, odbili su izdati vizu Chavezu jer je sudjelovao u puču 1992. godine (van der Velden, 2009:95). Unatoč političkim konfliktima između te dvije zemlje i čestim prepucavanjima na relaciji Washington-Caracas, mnogi smatraju kako nikada neće doći do vojnog konflikta između te dvije zemlje. Obje su međusobno dobro ekonomski

¹⁶ <https://www.nytimes.com/2004/08/16/international/americas/chvez-is-declared-the-winner-in-venezuela-referendum.html>

povezane i često uvoze i izvoze jedna od drugih, stoga je veoma teško da će to ugroziti u bliskoj budućnosti (van der Velden, 2009). Dokle god imaju financijske koristi jedna od druge, teško da će se ozbiljnije sukobiti i da će cijela priča otići dalje od prepucavanja i međusobnog kritiziranja politika.

7. Slabljenje Chavezove moći

Posljednjih godina, došlo je do promjena u Venezueli. Politički trendovi koji su godinama bili na snazi u Venezueli naglo su počeli padati. Ljudi su sve manje i manje birali Chavezovu vladajuću stranku PSUV¹⁷. Svoj vrhunac potpore su doživjeli 2006. godine kada su glasači ponovno na izborima izabrali Chaveza, da bi od tada naglo počeli padati. Tada je Chavez bio na vrhu političke moći. Venezuela je bila bogata radi visokih cijena nafte plus njegova stranka uspjela je dobiti političku kontrolu nad Ustavnim sudom, te je država mogla nadgledati izbore za nacionalnu skupštinu. Također se kontroliralo vojsku te naftnu kompaniju kojoj je većinski vlasnik bila država. Godine 2007. su izgubili na ustavnom referendumu¹⁸. 2010. godine opozicija se ujedinila i koordinirano izašla na izbore te pobijedila s 52 posto glasova u utrci za nacionalnu skupštinu. Unatoč tome, vladajuća stranka je i dalje imala većinu. PSUV stranka Huga Chaveza je umjesto da postane liberalnija, ona je postala više autokrativna. Budući da nisu mogli razviti socijalnu hegemoniju, okrenuli su se institucionalnoj. Vladajuća stranka je kao odgovor na to još više potkopala državne agencije, organizacije i socijalne organizacije u zemlji (Corrales, 2011).

U odnosu na izbore 2006. godine PSUV je na parlamentarnim izborima 2010. godine osvojio 1.8 milijuna glasova manje dok se najviše okoristila opozicija koja je prihvatila skoro sve te odbjegle glasove, točnije njih 1.5 milijuna. Unatoč tome i dalje su bili najjača stranka u Venezueli. Da su se tad održali predsjednički izbori Hugo Chavez bi svejedno bio ponovno izabran. Međutim, rezultati pokazuju kako mu se popularnost smanjila. Najveći razlog zašto se to dogodilo je loša ekonomska situacija. Iako je Venezuela 2008. godine pretrpjela veliki udarac radi globalne financijske krize i pada cijene nafte, generalno je tada pala ekonomija svijeta. Ipak, tržište se brzo oporavilo; do 2010. godine cijena nafte nikad nije bila veća. Ono što je posebno naudilo Venezueli je loše vođenje naftne politike između 2003. i 2008. godine. To je u potpunosti uništilo državu jer umjesto da su modernizirali ekonomiju, oni su je uništili s lošim odlukama. Venezuela je doživjela novu sferu etatizma, što je bila tradicija u prošlosti. Država je koristila razlike između cijene i tečaja valute, kreditirala je određene firme koje su bile povezane s vlasti te su tečajne cijene bile precijenjene što je uvelike utjecalo na izvoz. Chavez je inzistirao na intervencijama u njemu strateškim industrijama jer je smatrao da će uspjeti stabilizirati cijene, međutim njegove odluke su često bile ispolitizirane. Njegova vrsta etatizma koja je bila klasična za Latinsku Ameriku dovela je do neželjenih posljedica. Javne tvrtke su

¹⁷ <http://www.psuv.org.ve/>

¹⁸ <https://www.nytimes.com/2007/12/03/world/americas/03venezuela.html>

doživjele ogroman porast broja radnika dok je produktivnost pala. Najbolji primjer toga je državna naftna kompanija PDVSA. Ona je doživjela porast radnika od čak 267 posto, međutim izvoz nafte iz Venezuele je pao sa 3.5 na 2.6 milijuna barela. To je značilo kako Chavez obećao radnicima poslove uz lakšu produktivnost. Index zaposlenosti koji mjeri investicijsku klimu u državi rangirao je Venezuelu na samo dno svjetskog poretka. Paralelno s tim, privatni sektor se nije razvio (Corrales, 2011).

No ono što je obilježilo Venezuelu u tom razdoblju je inflacija. Chavez je primijenio kompleksni višeslojni tečajni sistem koji je trebao iskontrolirati inflaciju. 2010 godine je bio prisiljen devalvirati domaću valutu, što je dovelo do sistema u kojem su na snazi bila čak tri tečaja, dva službena, a jedan koji je bio neslužben. To je dovelo do potpunog kolapsa gospodarstva. Udar su doživjeli poljoprivrednici kojima se nije isplatilo više uzgajati hranu zbog jeftinog uvoza. Povezano s tim, cijene hrane su porasle što je dovelo do manjka hrane u državi. Naravno, dolazilo je do mutnih načina korištenja tečaja. Jedan od najpoznatijih načina je bio povezan s uvozom dobara u Venezuelu. Naručivali su dobra po jednom tečaju, plaćali ga po drugom te prodavali po trećem. Profit koji se akumulirao ovakvim korištenjem tečaja je bio toliko velik da oni koji su uvezili robu nisu je ni pokušavali prodati. Kasnije su se otkrila puna skladišta potrepština poput hrane, bolničkih lijekova i opreme te agregata, a zemlja je bila pogođena čestim nestancima struje. Ta ekonomska politika Huga Chaveza dovela je do pojave takozvane „nizozemske groznice.“¹⁹ Iako je to poprilično čudno za jednu zemlju kojoj je glavna grana industrije eksploatiranje nafte, to se vrlo lako može iščitati. Venezuela je uvezila sve što je mogla, izvoz nafte se drastično smanjio te se dogodio potop industrijskih tvrtki. Takav rezultat Chavezove ekonomije doveo je do stagflacije. Venezuela je bila jedina zemlja u razvoju koja je imala visoku inflaciju i ekonomsku imploziju (Corrales, 2011). Ako ćemo uspoređivati ostale zemlje u razvoju su imale blagi ekonomski rast ili su imale nisku inflaciju, a ponekad oboje. Chavez je odgovorio naglom nacionalizacijom te je počeo preuzimati tvrtke kako bi umanjio štetu. Chavez je na manju kompetitivnost svoje stranke odgovorio s više autokracije, ali u granicama. Shvatio je kako bi potpuna autokracija dobila međunarodnu osudu, a ovako zadržava neke obrise demokracije. No postavlja se pitanje zašto je Chavez dopustio da se ti mali oblici demokracije zadrže? Chavez je shvatio da mu se najviše isplati biti u hibridnoj zoni jer ako u potpunosti postane autoritaran bit će javno osuđen od stranih sila, dok ovako uspješno vara javnost. Također, nepravilnosti kod izbora mogu razdvojiti opoziciju na one koji se žele

¹⁹ <https://www.economist.com/the-economist-explains/2014/11/05/what-dutch-disease-is-and-why-its-bad>

natjecati i na druge koji smatraju kako je sistem nepravedan te da nema smisla. Time politički protivnici daju legitimitet izborima, dok nositelji glavne stranke pobjede jer se opozicija raskolila (Corrales, 2011:130).

Takva taktika je moguća samo ako oporba nema jasan odgovor na pitanje što je to krenulo krivo. Na izborima 2006. godine dogodilo se upravo to da opozicija ne zna u čemu je bio problem. Već 2008 godine opozicija se ujedinila u koaliciju, nudeći više kandidata nego vladajuća PSUV. Opozicijski kandidati poticali su građane da izađu na izbore unatoč režimskim pravilima. Trud im se isplatio, te su tako krenuli i s kampanjom 2010 godine. Uvjerili su ljude da su im glasovi sigurni te ih tako uvjerili da ponovno izađu na birališta.

Dok se Chávez posvetio industrijskom sektoru, pogotovo naftnom, s čvrstom političkom rukom, politika države prema kriminalu nije postojala. Režim je zapravo stajao sa strane dok je kriminalni val preplavio Venezuelu. Taj val ima dvije dimenzije. Jedna je povezana s drogom, dok je druga povezana s uličnim kriminalom. Prva dimenzija povezana je s Chavezovom odlukom da ograniči djelovanje DEA na teritoriju Venezuele. Tako je preko noći Venezuela postala sigurno utočište za drogu na cijeloj Zapadnoj hemisferi. Narkokarteli koristili su Venezuelu kao polazišnu točku za prijenos droge u ostale zemlje. Druga dimenzija se tiče otmica i uličnog kriminala. Venezuela ima jedne od najviših stopa ubojstava i otmica na svijetu. Kriminal je doživio uzlet jer vlada ništa nije poduzela u vezi toga (Corrales, 2011). Venezuela zapljeni minimalnu količinu droge unatoč činjenici da je centar za takve operacije. Ubojstva u 91 posto slučajeva ostanu neriješena i u većini slučajeva nitko nije uhićen. Dileri i kriminalci su shvatili da ih u Chavezovoj Venezueli nitko neće uhvatiti te su slobodni da rade što žele. To je potaknulo mnoge da se okušaju u poslu, a također pokrenulo val kriminala koji vlast ne zna ili ne želi riješiti. Budući da se kriminal razgranao, bez pomoći SAD-a nije moguće pokrenuti rat protiv narkokartela i njihovih operacija. Nadalje, policijski dužnosnici su također upleteni u kriminal, te tako Venezuela nema kapacitet rješavanja tog problema sama. Međutim, vlada Huga Chaveza ima koristi od okretanja glave od kriminala. Koriste taj strah i kriminal kako bi preraspodijelili resurse i kako bi održali socijalnu kontrolu. U slučaju droge, elite koje su

bliske vladi na ovaj način se bogate. Budući da je zarada od nafte u padu i da je manje ljudi moguće namiriti, droga je postala druga alternativa. Kod uličnog kriminala, vlada smatra kako se taj novac daje nezaposlenim mladim ljudima koji žive u favelama. Ako bi i Venezuela željela pokrenuti sveopći rat protiv droge, došlo bi do velikih sukoba (Corrales, 2011:133). Venezuela bi se našla u situaciji kao Kolumbija 1980-ih ili Meksiko danas, a to zemlji ne treba niti to može

financirati.

Autoritarni režimi ostaju autoritarni, samo je pitanje do kojeg stupnja će biti autoritarni. Takva državna uređenja sa smanjenom podrškom pokušavaju još više sve nacionalizirati te tako povećati utjecaj nad državnim službama. Ta mreža hrani klijentelističku mrežu oko vlade te je teško reći kako i kada će se to riješiti. Chavez je 2009. godine uspio dobiti mogućnost da se kandidira neograničen broj puta, a paralelno s tim je i jedan od glavnih vojskovođa u Venezueli Henry Rangel Silva²⁰ izjavio je kako vojska nikada neće prihvatiti opozicijsku vladu. Opozicija je počela prosvjedovati zbog te izjave, a Chavez mu je podigao čin. S tim je potkopao državna sveučilišta, zabranio je civilnim organizacijama da dobiju novac izvana, proširio je već onako veliku kontrolu medija te je uzeo moć izabраниh guvernera i gradonačelnika. Iako je s time već poprilično uništio i potporu unutar svojih redova, Chavez je svejedno nastavio sa zabranama, smatrajući kako je to jedini ispravni način (Corrales, 2011.).

S obzirom na mogućnost neograničenog broja mandata koju je Chavez dobio izmjenama Ustava 2009. većina ljudi se pitala može li Hugo Chavez ostati doživotno na vlasti. Na izborima 2012. godine Chavez se kandidirao i osvojio još jedan mandat. Ne bi to bilo ništa čudno da istovremeno nije već duže vrijeme bolovao od raka (Kos-Stanišić, 2013). Upravo iz tog razloga počela su nagađanja oko osobe koja bi ga trebala nasljediti na vlasti nakon njegove smrti. U normalnoj demokraciji nasljednik bi bio onaj koji bi osvojio najviše glasova na izborima. „Shvativši da mu se bliži kraj, u stilu caudilla i suprotno Ustavu odredio je svoga nasljednika, potpredsjednika Nicolása Madura, radikala i najmanje poznatog od svih potencijalnih nasljednika. Pod pretpostavkom da glasačko tijelo neće iznevjeriti svoga "beatifi ciranog" vođu, nakon Chávezove smrti raspisani su predsjednički izbori na kojima se očekivala laka Madurina pobjeda. Tijekom predizborne kampanje mediji su objavljivali slike ožalošćenih građana koji su ridali za voljenim vođom. Opoziciji se nisu davali nikakvi izgledi za pobjedu“ (Kos-Stanišić, 2013.:53). Izborni rezultati ponudili su iznenađenje. Nicolas Maduro jest pobjedio i postao novi predsjednik Venezuele, ali sa osvojenih 50,7 posto glasova. Iz oporbe su tražili prebrojavanje glasova nakon čega je pobjeda Madura potvrđena te je počelo novo razdoblje političkog života u Venezueli (Kos-Stanišić, 2013).

²⁰ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2010-11-12/chavez-promotes-venezuela-general-criticized-for-threat-against-opposition>

8. Današnja politička situacija u Latinskoj Americi

Začetke današnjeg venezuelskog rasula možemo pronaći upravo u 14 godina dugoj Chavezovoj vladavini koja je završena njegovom smrću 2013. godine. Chavez je provodio socijalističku revoluciju, on i njegova Socijalistička stranka držali su gotovo svu vlast. U vrijeme kada je Chavez postao predsjednik Venezuele ta je država već bila najvažniji inozemni dobavljač nafte za tržište Sjedinjenih Država koje su se devedesetih godina ubrzano pregrupirale i iz političkih i strateških razloga smanjivale uvoz nafte iz arapskih zemalja i povećavale uvoz od drugih proizvođača, na prvome mjestu Venezuele. Ogromne naftne prihode Chavez je neracionalno trošio, za goleme je svote kupovao rusko oružje, postao najglasniji protivnik Sjedinjenih Država i na tome uvelike gradio svoju međunarodnu reputaciju. Istodobno je ekonomija postajala sve neefikasnija, što je za zemlju gotovo potpuno ovisnu o naftnom prihodu bacalo na klimave noge.

Upravo takva, klimava situacija u državi dočekala je Chavezova nasljednika Madura. Prihod od nafte tvore 95 posto prihoda od uvoza, a zbog toga što je Maduro otjerao mnoge strane kompanije, proizvodnja nafte pala je na najnižu razinu u posljednjih 30 godina. Tome treba nadodati i američki ekonomski bojkot smanjenja kupnje venezuelske nafte. Prošle godine Venezuela je SAD-u prodavala tek nešto više od pola milijuna barela sirovne nafte dnevno, godinu prije je prodavala gotovo 600.000 tona. Pad prihoda osjetio se naravno u proračunu, a posljedica je bila fiskalna kriza. Vlada je fiskalnu krizu odlučila pobijediti tiskanjem novca i time je državu izravno odvela u hiperinflaciju.

Ekonomska kriza, inflacija, pogoršanje životnih uvjeta, nedostatak osnovnih potrepština, i politički progoni rezultirali su izbjegličkom krizom koje je pogodila susjedne države. Veliki prosvjedi potaknuti ekonomskom krizom, inflacijom i pogoršanim uvjetima života pokrenuli su 2014. godine prve velike prosvjede u Madurovoj eri. Vlast ih je prvo slomila i rastjerala, uz 11 ubijenih prosvjednika, dok je sljedeće godine opozicija pobijedila na parlamentarnim izborima i osvojila većinu u Narodnoj skupštini, što se dogodilo prvi put u gotovo dva desetljeća. Bio je to signal Maduru da postane još oštiji i netolerantniji u unutarnjoj politici. Vlada je 2016. godine oduzela sve ovlasti Narodnoj skupštini koje se tiču ekonomije, a u ožujku 2017. godine Vrhovni sud, kojega kontrolira Maduro, raspustio je Narodnu skupštinu. Pod pritiskom javnosti, ta odluka je ipak povučena, a na prosvjedima podrške Narodnoj skupštini i otporu Madurovoj samovolji ubijeno je najmanje stotinu ljudi. Ne bi li pokazao svoju moć Narodnoj skupštini, Maduro je, bez ikakva osnova, utemeljio Narodnu ustavotvornu skupštinu koja ima zadatak

predložiti novi Ustav zemlje. Time je samo iskazao svoju samovolju i političku nemoć te inat koji će ga odvesti u samo još veće probleme. Osim što se upustio u prisilne nacionalizacije, Maduro se ne libi zatvarati ni oporbene čelnike. Nedavno je tako u zatvoru završio gradonačelnik Caracasa Antonio Ledezma, upravo jedan od najglasnijih kritičara Madurova režima, koji je zatvoren pod optužbom da je uz pomoć SAD-a pripremao državni udar. Iako je i Hugo Chávez bio poznat kao autoritarni političar koji se žestoko obračunavao s oporbenim političarima, čak se ni on nije usudio zatvarati vođe oporbe. Za sve loše u Venezueli, Maduro optužuje SAD koja navodno namjerno ruši cijenu nafte. Na igračkoj ploči Madurovog šaha i dalje ispaštaju građani koji satima stoje u redovima za kupnju osnovnih životnih namirnica. U momentima potpune nemogućnosti davanja objašnjenja javnosti, Maduro izjavljuje da će im svima Bog pomoći. Možda bi takva invokacija urodila plodom u doba Chaveza, ali sad je narod već zaista sit šahovskih igara u kojima samo oni ispaštaju i shvaćaju da su itekako blagoslovljeni količinom nafte koju posjeduju ali i prokleti Maduroom koji i dalje vuče sve konce i kontrolira ekonomiju zemlje samo za vlastite interese.

Sadašnja situacija u Latinskoj Americi, pogotovo u Venezueli, može se nazvati "ratom pete generacije"²¹. To je popularno još nazivano "rat bez granica". Taj pojam je uveden 2009. godine, a obilježava strateški koncept u intervencijama SAD-a i NATO-a. Poraz ili pobjeda u ovome slučaju nije bitna, jedino što se računa je u potpunosti uništiti intelektualnu moć neprijatelja, koristeći bilo koji način i sredstvo. Društvene mreže su sastavni dio ovoga rata gdje se uz njihovu pomoć pokušava destabilizirati vlada, ali i utjecati na kolektivnu psihu stanovništva, racionalnost i emocije. Nakon što je Washington pokrenuo plan za odlazak vlade Nicolasa Madura, mnoge pristaše venezuelanske opozicije i njihovi američki sponzori su mislili da će vlada predsjednika Nicolása Madura brzo pasti²⁰. Ipak, cijena svrgavanja Madura je visoka. Građanski rat, potpomognut inozemnom agresijom, sigurno bi odnio nekoliko stotina tisuća života. Međutim, mogućnost agresije je više nego realna opcija. Za razliku od 2002. godine, kada je Bushova administracija radila tajno na potpori državnom udaru protiv Chaveza, administracija Donalda Trampa to radi usred bijela dana²². Iako je spontano uzviknuo kako neće isključiti vojnu opciju u Venezueli. Ako se vratimo na 2009. godinu, Barack Obama je jedini koji se rukovao s Chavezom na summitu u Trinidadu i Tobagu, ali bilateralni sastanci nisu održani. Umjesto poboljšanja odnosa između SAD-a i Venezuele, došlo je do jačanja

²¹ <https://www.logicno.com/vijesti/venezuela-americki-rat-pete-generacije-korak-do-fijaska.html>

²² <https://www.logicno.com/vijesti/venezuela-je-vec-napadnuta-od-medija-kroz-propagandu-i-prijetioj-agresija.html>

agende protiv Venezuele. Tako je i Obama nastavio sukob koji je pokrenuo još George Bush. Obama je proglasio Venezuelu prijateljskom nacionalnoj sigurnosti SAD-a, čime je proglasio ovu latinoameričku zemlju neprijateljskom zemljom. Baš kao što je Obama nastavio jačati agresiju koju je protiv Venezuele počeo njegov prethodnik, George W. Bush, koji je financirao i podržao državni udar protiv Chaveza 2002. godine i naknadne izborne intervencije i napade na njegovu vladu, Trump sada vodi operaciju protiv Caracasa i gura je do krajnje točke²¹. Ono što Venezuela danas proživljava ima korijene u ekspanzivnom procesu infiltracije određenih sektora društva, a sve s ciljem slabljenja potpore vladi. Europska Unija je upozorila na mogućnost vojne eskalacije u Venezueli, ali se ogradila od bilo kakve intervencije u tu zemlju. Također pozvali su na pravednu raspodjelu humanitarne pomoći, koju je poslao SAD. Europska Unija je dala prioritet nevladinim organizacijama na terenu. Sjedinjene Američke Države su odustale od međunarodne konferencije u Urugvaju, koja se trebala održati u svrhu mirnog rješavanja problema Venezuele. Iz State Departmenta su rekli kako je vrijeme dijaloga prošlo te da bi svi trebali odustati od pregovora²³. Prva faza izlaska iz krize je stvaranje uvjeta za izravan dijalog između sukobljenih strana. Potom bi se održali pregovori, čije će rezultate stranke predstaviti partnerima. Tijekom treće faze bi se zaključio sporazum. Konačno, u četvrtoj fazi bi se postigli sporazumi koji bi se provodili uz međunarodnu potporu. Vlasti u Caracasu su spremne za pregovore, ali u slučaju rata, Venezuela će se braniti. Venezuelske vlasti i oporba samo kroz dijalog moraju pronaći izlaz iz političke krize u zemlji. Izvjesno je kako administracija Donalda Trumpa ne planira pregovarati s Venezuelom te je vojna opcija moguća. Dijalog sa SAD-om nije moguć jer zapovijed Donalda Trumpa je da pregovori nisu opcija²². Politička situacija u zemlji i dalje nije dobra. Unatoč činjenici kako je nasljednik velikog vođe Huga Chaveza, građani Venezuele sve više prosvjeduju protiv Nicholasa Madura. 2016. godine tisuće ljudi su izašle na ulice govoreći kako je upravo on kriv za ekonomsku krizu i diktaturu te su željeli njegov opoziv. Maduro je odgovorio u Chavezovom stilu. Zabranio je vođi opozicije Henriqueu Caprilesu političko djelovanje na 15 godina, sazvaio je ustavotvornu skupštinu protivno zakonu, jer da bi se sazvala potreban je referendum²⁴. Također je optužio strane sile poput SAD-a da vode privatni politički rat protiv Venezuele. 2018. godine situacija je eskalirala. Zbog nedostatka hrane, vode i lijekova, nezaposlenosti i hiperinflacije sve više građana Venezuele bježe iz zemlje. Niti zveketanje oružjem koje potencira SAD ne pomaže jer

²³ <https://www.logicno.com/politika/venezuela-ako-rata-mora-bit-bit-ce-ga-ali-ce-se-zemlja-braniti.html>

²⁴ <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/stanovnistvo-iz-venezuele-bjezi-glavom-bez-obzira-kako-je-bujao-kaos-i-sto-dalje-foto-20180824>

Donald Trump je već prije izjavio kako je vojna opcija moguća. Do kraja godine je inflacija u zemlji narasla na nevjerojatnih milijun posto. Tiskanje novca nikako neće pomoći situaciji u zemlji, a ukidanje jakog bolivara i uvođenje suverenog bolivara ('brisanjem' pet nula), nova digitalna valuta petro, dizanje minimalne plaće za 34 puta samo dodatno guraju Venezuelu u propast²³.

Podaci UN-a za Venezuelu su strašni. U Venezueli je prošle godine, prema procjenama, živjelo 31,3 milijuna ljudi. Od 2014. iz te zemlje je otišlo 2,3 milijuna građana. Većina ih je otišla u susjedne države, a oko milijun ih ima u Kolumbiji. Podaci govore da je tijekom 2017. gotovo milijun građana napustilo Venezuelu. Međutim, migrantska kriza se uvelike promijenila. Iako se velika većina stanovništva raselila, stanovnici okolnih zemalja počeli su prosvjedovati radi velikog ulaska venezuelanskih migranata u zemlju. Kao i obično, optužuju ih da im krađu poslove, da koriste njihove socijalne usluge te ih traže putovnice pri ulasku u zemlju²³.

Pojedini analitičari kažu kako je vjerojatnost naglog bankrota Venezuele malena, ali da bi moglo doći do određenog restrukturiranja inozemnih dugova. Venezuela je država s najvećim potvrđenim zalihama nafte u svijetu i prihodi ostvareni prodajom te nafte čine joj 95 posto inozemnih prihoda. Prodajom nafte inozemstvu Venezuela dolazi do stranih valuta za koje na svjetskom tržištu kupuje hranu, lijekove i druge potrepštine. Ono što svakako strane sile poput Kine i Rusije ne žele je da nova vlada koja ima podršku SAD-a ne krene revidirati ugovore koje je potpisao Maduro. To bi rezultiralo gubitkom nekoliko milijardi dolara koje su uložile u Venezuelu. Međunarodni monetarni fond je objavio kako su u pregovorima s vjerovnicima u Venezueli što i kako se ponašati u slučaju da se pojavi nova vlast.

Teška su vremena pred Venezuelom, a jedina nada je oporbeni političar Juan Guaidó koji želi iz temelja promijeniti stvari u državi koja je razarana desetljećima od strane Chaveza i nasljednika mu Madura. S internacionalnom podrškom SAD-a i okolnih zemalja, nada postoji za Venezuelu. Ovako ide u sigurnu propast, ako već i nije tamo. Politika Madura se osuđuje jer su se problemi prelili i na susjedne države. Što će se dogoditi, pokazat će vrijeme.

9. Zaključak

Latinska Amerika, a posebno Venezuela, oduvijek je bila politički prilično beznačajna na svjetskoj sceni. Ono po čemu su sve države regije bile poznate su česte promjene vlasti, siromaštvo, dohodovna nejednakost i problemi s kriminalom. Pojavom Huga Chaveza došlo je do buđenja ideje da se to sve može promjeniti. Međutim, narodni heroj koji će narod riješiti svih nedaća te dovesti zlatno doba Venezuele evidentno je bio samo maskirani mit. Korupcija i kljantelizam su uvijek bili dio napuhane vladine birokracije; nešto što karakterizira sve države ovisne o jednoj grani gospodarstva, u ovom slučaju, naftnoj industriji. Što se tiče opsega "demokracije", država se sigurno preobrazila pod vladom Cháveza ali neodrživo jer je sustav bio pokvaren iznutra. Ustavne promjene koje su godinama podlijegale nepravilnostima nikad zapravo nisu dovele u pitanje valjanost izbora koji su bili sve samo ne transparentni. Percepcija Venezuelanaca o demokraciji, državnim institucijama i izborima porasla je i među najvišima je u Latinskoj Americi. Međutim, opće je pitanje može li se govoriti o "demokraciji" u zemlji u kojoj većina živi u siromaštvu (kao što je slučaj za cijelu Latinsku Ameriku). Slabljenje parlamenta i povećanje odgovornosti predsjednika uvelike utječe na svijest građana te im daje prividnu sliku moći skoro direktno u njihovim rukama. Chavez je tvrdio da će vratiti najvažnije dostignuće regije u posljednjih nekoliko godina a to su: osnivanje demokratske vladavine i poštivanje ljudskih prava. Ipak, i Chavez je patio od sindroma "iznimnosti" pa je njegovo obećanje najvažnijih dostignuća bio upravo početak kraja demokracije u Venezueli. "Stari" problemi Latinske Amerike kao što su masovna korupcija, kljantelizam, veliko siromaštvo stanovništva i oštra dohodovna nejednakost, nikad zapravo nisu riješeni. Sve dok se socijalna i gospodarska situacija stanovništva ne poboljša na dramatičan i trajan način, ne može se održati istinska državna transformacija. Kako bi se taj uvjet upoznao, potrebno je više nego održavati redovite izbore i koristiti instrumente izravne demokracije. Chavez nije sigurno autentičan demokratski lik ali svakako nije jedini unutar regije jer ni jedna od zemalja Latinske Amerike ustvari nema demokraciju u pravom smislu riječi i sve se suočavaju s problemima rješavanja siromaštva, nejednakosti, kljantelizma i nedostatka odgovornosti. Iznenadno obilje financijskih resursa u državi također je pomoglo Chavezovom uzletu kao vođi jer kad ima novaca ima i mira, iako na dugoročno i dugova ako se novcem i resursima ne zna ekonomično baratati, što je u Venezueli bio slučaj. U globaliziranom svijetu, kojeg je Venezuela očito dio, kapitalizam još uvijek vlada.

Unatoč velikim socijalnim problemima koji ostaju u Venezueli, ipak su ostvareni važni koraci. Poboljšanje pristupa obrazovanju i zdravstvenoj skrbi, uključujući i nechaviste i protivnike

režima, također je ključan uvjet za svaku zemlju koja se smatra demokratskom i egalitarnom. Unatoč ukorijenjenoj korupciji u Venezueli, održiv gospodarski napredak moguć je i s visokim stupnjem korupcije i sumnjivim vladinim poslovnim praksama kao što je utvrđeno u Italiji, Kini i Sjedinjenim Američkim Državama. U smislu državne transformacije, primjetne promjene za vrijeme vladavine Huga Chaveza ne mogu se jednostavno pripisati Bolivarijanskim pokretima jer su neki oblici organiziranja već bili prisutni ili u razvoju prije nego što je Chávez bio na vlasti.

Iz svega se da zaključiti da je chavističko doba Venezuele bilo turbulentno i iznenađujuće. S obzirom na neučinkovitost provedene politike i oslanjajući se samo na karizmu, Hugo Chavez se zaista uspio održati na vlasti do smrti te udariti pečat povijesti koja će ga pamtiti kao najboljeg i najgoreg predsjednika Venezuele. Chavezova politika svakako je obilježila jednu eru vladavine i ne samo Venezuelu, već i cijelu Latinsku Ameriku, proslavila na političkoj sceni. Međutim, taj ekonomski i politički uzlet imao je kratak rok trajanja. Čim je došlo do pada cijene nafte, a time i smanjenja priljeva novca, Chavezova bolivarska revolucija doživjela je svoj krah. Svi su nedostaci izašli na vidjelo i otkrilo se da su svi veliki uspjesi njegove vladavine samo privid kojega su održavali samo povoljni međunarodni uvjeti. Iako je nakon „uspjeha“ Huga Chaveza u Venezueli, u mnogim drugim zemljama Latinske Amerike došlo do pojave ljevice na vlasti, danas vidimo određen povratak desnici zbog neuspjeha ljevice u provođenju obećanog. Najbolji primjer za to je dolazak Jaira Bolsonaro na mjesto predsjednika Brazila.

Za jedne nesposobni diktator a za druge heroj, junak i revolucionarni vođa i šest godina nakon smrti i dalje izaziva polemike kako okarakterizirati njegovo nasljeđe. Venezuela se i danas bori sa siromaštvom, nedostatkom novca za osnovne životne potrebe kao i generalno ekonomskom krizom koju je još više produbio Chavezov nasljednik Nicolas Maduro.

Glavno istraživačko pitanje na kojemu se temelji ovaj rad tiče se definicije nasljeđa Huga Chaveza. Dok je bio na vrhuncu svoje moći mislilo se da će se njegov oblik vladavine i utjecaj na države Latinske Amerike održati kroz jedno veoma dugo vremensko razdoblje. Stvarnost je ipak bila sasvim drukčija. Danas vlada konsenzus da onakav politički sustav koji je u Venezueli bio na snazi četrnaest godina ne može dovesti nigdje nego u propast. Ono u čemu je Hugo Chavez uspio jest pobuditi zanimanje svjetske javnosti za regiju Latinske Amerike koja je do njegovog dolaska na vlast na političkom planu bila itekako marginalizirana. Političari diljem svijeta koriste se nekom vrstom populizma kada biračima obećavaju rješavanje različitih

problema prilikom dolaska na vlast. Hugo Chavez je neka svoja obećanja i ispunio zbog povoljne ekonomske situacije, ali nije vodio računa o tome da će doći vrijeme kada novca više neće biti.

Na kraju možemo zaključiti da Hugo Chavez nije doveo do nikakve revolucije u Latinskoj Americi, već je njegova vladavina bila čisti populizam koji se uspjevao održati sve dok je bilo novca. Četrnaest godina vladavine Huga Chaveza ostat će u povijesti upamćeno kao samo još jedno u nizu turbulentnih razdoblja u političkom životu Latinske Amerike.

10. Popis Literature

Corrales, Javier (2011), A Setback for Chavez, Journal of Democracy Volume 22, Number 1, January 2011, National Endowment for Democracy and The Johns Hopkins University Press

Faria, Hugo J. (2008), Hugo Chavez Against the Backdrop of Venezuelan Economic and Political History, The Independent Review, v. XII, n. 4, spring 2008, Independent Institute, Oakland

Kos-Stanišić, Lidija (2009), Latinska Amerika: Povijest i politika, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb

Kos-Stanišić, Lidija (2011), Nova radikalna ljevica u Latinskoj Americi, Političke analize, 6:3-6

Kos-Stanišić, Lidija (2013), Venezuela nakon Cháveza, Političke analize, Vol. 4 No. 14, Fakultet političkih znanosti, Zagreb

Post, Jerrold M. (2007), „El Fenomeno Chavez:“ Hugo Chavez of Venezuela, Modern Day Bolivar, The Counterproliferation Papers No. 39, Air University Maxwell Air Force Base, Alabama

Smith H. Peter (2013), Talons of the Eagle – Dynamics of US-Latin American Relations, Oxford University Press,

van der Velden, M.G.E. (2009), Chavez' North is the South: An analysis of the internal and external policy of Bolivarian Venezuela in the Hugo Chavez era, Radboud University Nijmegen

Internet stranice

<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/stanovnistvo-iz-venezuele-bjezi-glavom-bez-obzira-kako-je-bujao-kaos-i-sto-dalje-foto-20180824>

<https://100posto.hr/news/i-pet-godina-poslije-njegove-smrti-ostala-je-dvojba-je-li-bio-socijalisticki-spasitelj-ili-jos-jedan-despot-u-nizu>

<https://www.advance.hr/pregled-vijesti/svijet/juzna-amerika/venezuela/>

<https://www.logicno.com/politika/venezuela-ako-rata-mora-biti-bit-ce-ga-ali-ce-se-zemlja-braniti.html>

<https://www.logicno.com/vijesti/venezuela-je-vec-napadnuta-od-medija-kroz-propagandu-i-prijeti-joj-agresija.html>

<https://www.logicno.com/vijesti/venezuela-americki-rat-pete-generacije-korak-do-fijaska.html>